

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 5 Issue 6, p. 1-15, December 2012

**EVİNİN DIŞINDA KAYSERİLİ KADINLAR (1923-1970)
(FOTOĞRAFLARDA KAYSERİLİ KADINLARIN İMAJI)***

*KAYSERİ WOMEN OUTSIDE THEIR HOME (1923-1970)
(APPEARANCE OF KAYSERİ WOMEN IN PHOTOS)*

Okt. Dr. Neslihan ALTUNCUOĐLU

Erciyes Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü

Abstract

Changes in the status of women are formed by the revolutions and the laws adopted. Primarily changes in legal, political and economic fields causes some changes in the occurrence of women in a short time. In this study, the change of the clothes worn by women outside their homes will be examined for the pre-Republic times and the period after the proclamation until the 1970s. The effects of Atatürk's reforms on these changes will be examined with visual data. The information obtained from these data, will show in practice how the image of women has been put forward. Clothes of women of Kayseri will be presented according to information given by travelers visiting Kayseri, which has a great potential of art, literature and culture. Modernization processes of women living in urban and rural settlement units in Kayseri, which started with the proclamation of the Republic, will be examined. It will be presented that there were women with hats, modern clothes and accessories in the early years of the Republic as well as veiled women. It will be discussed with visual data that the change of women's clothes in rural regions has not been affected as much as in urban regions. The acceleration of modernization with the participation of women in business will be discussed, supported by visual data. It will be visualized how the modern appearance of women of Kayseri has reached its full extents 1923 up to 1950's. The appearance of women in the streets of Kayseri, in the official ceremonies and for traditional customs and

*Bu çalışma, 06-08 Mart 2012 tarihli, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi I. Kadın Araştırmaları Sempozyumun da bildiri olarak sunulmuş (yayımlanmamıştır), genişletilerek makale haline dđnüřtürülmüřtür.

traditions (weddings, circumcise ceremonies, rituals, etc.) will be discussed. Starting with the proclamation of the republic, the effects of the modern women appearance flow, on Kayseri will be examined.

Key Words: Kayseri, Women, Photography, Modern Women.

Öz

Kadınların statülerindeki değişimler yapılan inkılâplar, kabul edilen kanunlara göre şekil bulmaktadır. Öncelikle hukuki, siyasi ve ekonomik alanlarda meydana gelen değişimler kısa zamanda kadının dış görünümünde de bir takım değişimlere sebep olmaktadır. Çalışmamızda Kayseri’de Cumhuriyet öncesi ile Cumhuriyetin ilanından sonra 1970’li yıllara kadar geçen süreç içerisinde kadınların evlerinin dışında giydikleri kıyafetlerinde meydana gelen değişim incelenecektir. Atatürk İnkılâplarının bu değişimler üzerindeki etkileri görsel verilerle irdelenecek, bu verilerden elde edilen bilgiler uygulamada kadın imajının nasıl ortaya konulduğunu gösterecektir. Tarih boyunca büyük bir sanat, edebiyat ve kültür potansiyeline sahip olan Kayseri’ye gelen seyyahların gözünde, Kayserili kadınların kıyafetleriyle ilgili verdikleri bilgiler ortaya konulacaktır. Kayseri şehir ve kırsal iskân birimlerinde yaşayan kadınların Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte başlayan modernleşme süreçleri incelenecektir. Cumhuriyetin ilk yıllarında çarşafli kadınların yanı sıra, şapkalı, modern kıyafetler içinde, aksesuar kullanan kadınlarında olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır. Köy kadınlarının giyim tarzında çok değişiklik olmadığı, asıl değişimi şehirli kadının yaşadığı görsel veriler eşliğinde irdelenecektir. Şehirde yaşayan kadınların iş hayatına katılımıyla birlikte modernleşme sürecinin hızlandığı, görsel verilerle desteklenerek anlatılacaktır. 1923’den itibaren ortaya konulan modern kadın imajının, Kayseri’de 1950’li yıllardan sonra tam manasıyla görülmeye başladığı görsellerle ifade edilecektir. Kayseri sokaklarında, resmi törenlerde, geleneksel örf ve adetlerde (düğün, sünnet düğünü vb ritüellerin) değişen kadın imajı irdelenecektir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte başlayan modern kadın imajının Kayseri’deki yansımaları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kayseri, Kadın, Fotoğraf, Modern Kadın.

GİRİŞ

Bu çalışmamızda Kayseri’nin XIX. Yüzyıldan XX. Yüzyılın son çeyreğine kadar ki dönemde kadın kıyafetlerinde meydana gelen değişimler incelenerek, Atatürk inkılâplarının bu değişimler üzerindeki etkileri fotoğraflarla desteklenerek irdelenecektir. Görsel verilerden elde edilen bu bilgiler aslında teoriden ziyade uygulamada kadın imajının nasıl olduğunu ortaya koyma bakımından oldukça önemlidir. Zira kıyafetlerle alakalı her hangi bir kanunun yayınlanmış olmasından ziyade bunun Anadolu’nun önemli bir ticaret şehri olan Kayseri’de nasıl uygulandığı ancak resimlerde daha rahat görülebilmektedir. Hem seyyahların gözünde Kayserili kadınların kıyafetleri, hem çekilen fotoğraflarda gördüğümüz değişim Cumhuriyet Türkiyesinde modern kadın imajının bir anda değil zamanla oluştuğunu göstermektedir.

A.Seyahatnamelerde Kayserili Kadınların Kıyafetleri

Kayseri’ye gelen seyyahların büyük bir çoğunluğu Ermeni ve Rum vatandaşların yaşadığı belde ve köyleri ziyaret ederek buralarda bulunan kiliseler, manastırlar ve buraya ibadet için gelen Ermeni ve Rum kadınlardan bahsetmişlerdir. Kayseri’de bu Osmanlı vatandaşlarının kıyafetlerinden bahsedilirken bazen Türk kadınları hakkında da ufak tefek bilgiler verilmiştir.

Bu bilgiler doğrultusunda Kayserili kadınların kıyafetleri ile ilgili seyyahların görüşleri genel olarak şu şekilde idi:

1.Charles Texier (1834-1835)

1834 yılında Yozgat üzerinden Kayseri'ye gelen ünlü Fransız mimarı ve seyyahı Charles Texier , şehir hakkında bilgi vermeden önce kentin çevresindeki Hıristiyan yapılarını anlatmıştır. Bu yapılar içerisinde en önemli olan ve diğer birçok seyyahın da anlattığı Surp Garabet manastırı ilk sırada gelmektedir

Bir yortu günü kiliseyi ziyaret eden Texier, papazın kıyafetinin süslü ve rüküş oluşunu hayretle izlemiştir. Ayrıca kiliseye gelen kadınların kıyafetlerini de ilgi çekici bulmuştur. Öyle ki kadınların başlarındaki feslerin çeşitliliği, gümüş halkalarla örülmüş saçları ve üzerlerinde taktıkları para ve deniz kabukları, alınlarına yerleştirdikleri fındık altınları ve başlarına bir saksı ya da kalpağı andıran aksesuarlarını tamamen parlak renklerde seçilmiş dantellerle işli kumaş elbiselerin tamamladığını anlatmıştır².

2.Henry Fanshawe Tozer (1881)

Rehber, Develi ilçesindeki kadınların giysileri ve alınlarına taktıkları paraya benzer takılarla süslü feslerini tanımlamıştır.

Develi'den ayrıldıktan iki saat sonra önündeki yatağa doğru akan bir kaynağa gelmişlerdir. Burası aynı zamanda son su kaynağı olması nedeniyle atlarına su içirmişlerdir. Pınarda çamaşır yıkayan Türk kadınları bulunuyordu. Bunların görünüşlerindeki enteresantlıktan dolayı, oldukça çekici portresinin yapılabileceğini belirtir. Buradaki kadınlarla bir süre sohbet eden Tozer, iki kadının hikâyesinden etkilenir. Bu kadınlardan birisi kocasının iki yıl önce Türk ordusuyla birlikte, Rusya savaşına gittiğini ve kendisinden bir daha haber alamadığını anlatmıştır. Bu kadınlar geçimlerini, dağdan topladıkları çalılardan zamk elde ederek sağlıyorlardı³. Rehberin ifadelerinden Türk kadınlarının yabancı erkeklerle konuşurken çekinmediklerini bugünkü tabirle sosyal olduklarını anlıyoruz.

3. Edmund Naumann (1890)

Tavlasun'da çok konukseverce karşılanan seyyah, Topal Miltiades Birlioğlu'na ait, çok lüks bir evde kalmıştır. Miltiades'in kız kardeşinin kıyafetlerinin göz alıcı güzelliği ve başa takılan fes üzerindeki paralar, seyyah için etkileyici olmuştur. Kadınların kıyafetlerini ayrıntılı olarak anlatan seyyah şunları söyler;

“Kadınlar kalın kumaştan yapılmış bir etek giyerler. Üzerlerinde bir kaban vardır. Arkalarında sırtlarına kadar uzanan saçları, örgülüdür. Saçların uçlarına altın sikkeler bağlanmıştır. Bu örgülü saçlarından dolayı çok güzel görünüyordu. Kadınlar kilise yâda uzağa gittikleri zaman baş ve omuzlarını örtecek şekilde bir şal alıyorlardı.”

Seyyahın bu ifadesinden gayrimüslim kadınların, Müslüman kadınların dışarı çıkışlarına benzer şekilde örtündüklerini anlıyoruz.

Kadınların süs amacıyla taktıkları altın paralar Avusturya'nın beş dukalık sikkeleridir. Bu sikkelerin buraya kadar nasıl geldiği ise belli değildir. Kadınların üzerlerinde bu kadar değerli para taşımaları nedeniyle bazen hırsızlık olaylarının meydana geldiğini anlatan seyyah,

² Osman Eravşar, Seyahatnamelerde Kayseri, Kayseri Ticaret Odası Yayını, Kayseri 2000, s.88

³ Eravşar, Seyahatnamelerde Kayseri, s.169.

1892 tarihinde Tiellos isimli bir hırsızın bölgede korku yarattığını, birçok hırsızlık, cinayet ve adam soyma olaylarına karıştığını duymuştur⁴. Seyyahın ifadelerinden Osmanlı toplumu içerisinde yaşayan gayrimüslimlerin ekonomik durumlarının iyi olduğunu ve kadınların kıymetli ziynet eşyalarına sahip olduklarını anlıyoruz. Dolayısıyla sahip olunan zenginlik kadınların takı ve kıyafetlerine de yansımıştır

4.Nahit Sırrı Örik (1894-1960)

1950'lerde Kayseri'yi ziyaret eden Nahit Sırrı Örik Kayseri'de gördüğü kıyafetleri şu şekilde ifade etmiştir: *Bir süre sonra sokak kapıları aralanmağa başladı. En çok kırmızı ve mor giysili küçük kızlar, oynamak üzere sokağa çıkıyorlar. Sırtlarında gümüş renginde ve uzun paltoya, pardösüye, hatta lataya benzeyen setreler, çok azı yakalıklı ve kravatlı, başları kasketli erkekler de evlerinden ayrılmaya başladılar. Bayramın ilk günü ve bunlar ilk geziciler. Ama kadınlar epey sonra göründüler. Çarşaf kalıktığı için hepsinin sırtında manto, yalnız kimileri siyah mantolu ve eldivenli. Bu tür giyinilenlerin ellerindeki siyah şemsiyelerini öyle bir tutuşları var ki kişi bahse girse yüzlerini görmeyecek.*⁵

B.II. Abdülhamid Döneminde Kadın Kıyafetleri

Osmanlı İmparatorluğunda şehirlerde yaşayan kadınların büyük çoğunluğu çarşaf giyiyordu. Kırsal alan kadınları arasında ise çarşaf giyen çok azdı. Devlet, kararnameler ve polis önlemleriyle kadınları çarşaf giymeye zorunlu tutuyor, bazen işi çarşafın biçimini ve kalınlığını belirtmeye kadar götürüyordu. Her dönemde çıkarılmış sayısız buyruklar bunu kanıtlar. Meselâ, Lâle Devrinde, ince ve saydam kumaştan çarşaf ve vücudun biçimine tam uyan, açık - saçık Ferace giyilmesini yasaklayan bir ferman çıkarılmıştı. Bu buyruğa uymayan kadınlar başka bölgeye sürülecekti. Yasalara uymayan çarşaf ve feraceler dikmeye devam edenler dükkânlarının önünde asılacaklardı.⁶ Kadınlar, yasaların öngördüğü cezalardan kurtulmak için çarşaf giyinmek zorundaydı.

II. Abdülhamit saltanatı zamanında İstanbul'da kadınların giyeceği sokak kıyafetlerini yeniden düzenlemiş ve çarşafı yasaklamıştı, Levant Herald gazetesi bu haberi şöyle yayınlamıştı⁷:

«Sultan'ın buyruğu ve Şeyhülislâm'ın talebi üzerine, İçişleri Bakanlığı, Müslüman kadınların giyecekleri giysilerin niteliğini ve nasıl hareket etmeleri gerektiğini belirleyen kurallar koymuştur. Genel yerlerde ve işlek caddelerde görünmek ve ziyaretler yapmak Müslüman' kadınlara yasaklanmıştır. Polis memurları en büyük uyanıklığı göstermeye ve kurallarda öngörüldüğünden daha ince bir çarşaf giymeye cüret eden bir kadın görür görmez, tutanak tutmaya çağrılmışlardır. Tutanak, yasalara karşı gelen kadının adını ve kuralları çiğnemenin tüm ayrıntılarını içerecektir; tutanak İçişleri Bakanlığına ve Polis Müdürlüğü'ne iletilecektir.»

C. İttihad ve Terakki Döneminde Kayseri'de Kadın Kıyafetleri

Erciyes Gazetesinde yer alan “1 Şaban 1330(15 Temmuz 1914) tarihli “Tesettür-i Nisvan ve Çarşaf” konulu yazıda, kadınların giydikleri çarşafın şekli ve biçimi konusunda bazı eleştiriler yapılmış ve bu çarşafın nasıl olması gerektiği ifade edilmiştir. Son

⁴ Eravşar, Seyahatnamelerde Kayseri, s.203.

⁵ Eravşar, Seyahatnamelerde Kayseri, s.330.

⁶ Muhaddere **Taşcıoğlu**, Türk Osmanlı Cemiyetinde Kadının Sosyal Sorunu ve Kadın Kıyafetleri, Akın Matbaası, Ankara, 1955. s. 19; Rukiye **Bulut**, “İstanbul Kadınlarının Kıyafetleri ve II. Abdülhamid'in Çarşafı Yasaklaması” *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, No:8(Mayıs 1968), s. 34.

⁷ Sıdika **Tezel**, “Atatürk ve Kadın Hakları”, Kadın Dernekleri Fedarasyonu ve Gönüllü Kuruluşlar, Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara 1983, s. 19.

zamanlarda bazı İslam kadınlarının büründükleri çarşafın edep ve şeriata aykırı bir hal aldığı, çarşaftan ziyade süslü bir elbiseye benzediğine dikkat çekilmiştir. Çarşafın adeta düğün elbisesi gibi süslü ve vücuda münasip bir biçimde yaparak, bedenlerinin eşkâlini hariçten mükemmel bir surette gösterdikleri ve arka eteklerini sokaklara süpürge olacak kadar uzun yapıp bunu bir nezaket, zerafet addeyledikleri ve hele belden yukarısını güya setretmek için, kolların yarısını dışarıda bıraktıklarını bu nedenle içteki elbisesinin rengini, biçimini dışarı gösterdikleri ve çarşafın arkasını sürünmekten vikaye (koruma) için kollarını geriye sarkıtarak pudralı ellerini dışarı bıraktıkları ve yüzlerine peçe namıyla örttüğü gayet ince ve küçük örtü ile örtünmüş gibi görünerek bunların alt taraftan ve kenarlarından gayet ince ve gerdanın her tarafını âleme gösterdikleri görülmektedir denilerek bunun şeriata aykırı olduğu ifade edilmektedir⁸.

D. Atatürk'ün Kadın Kıyafetine Bakışı

Kadınların giyim kuşamı için Cumhuriyet dönemi boyunca herhangi bir yasa çıkarılmamış bu durum doğal gelişimin akışına bırakılmıştır. Bunun nedeni açıktır, temelinde ekonomik neden yatmaktadır. Türk toplumunda nüfusun o dönemlerde büyük bir çoğunluğu köylerde yaşamaktadır. Köy kadınları ise zaten olağan giysileri ile evinde, bağında, bahçesinde, tarlasında çalışmaktadır. Kadın erkek, köy halkı giysi gereksinimini ya tamamen ya da belli ölçüler ve olanakları içinde el tezgâhlarında dokuduğu, ördüğü giysilerle karşılamaktadır. Böylesine bir yoksul yaşam içinde olan halkın özellikle kadınların manto, ayakkabı ve benzer giysileri diktirmesi, satın alması, giymesi olanak dışıdır. Bu yönlerden kadınların giysileri konusunda yasa çıkarılmamış, ama bu gelişme süreci içinde ekonomik durumun, görgünün gereği zamanla kendiliğinden gerçekleşmiş, giysi değişimi tüm ülkeye yayılmıştır.⁹

Atatürk, 31 Ocak 1923 tarihinde İzmir Eski Gümrük binasında halk ile yaptığı konuşmada şunları belirtmektedir:

*"Kasaba ve şehirlerde yabancıların dikkati en çok örtünme şekli üzerinde toplanıyor. Buna bakanlar kadınlarımızın hiçbir şey görmediklerini sanıyor. Bununla beraber din gereği olan örtünme, kısaca belirtmek gerekirse, denebilir ki; kadınların sıkıntı çekmesine yol açmayacak ve adaba aykırı olmayacak şekilde basit olmalıdır. Örtünme şekli kadını hayatından, varlığından tecrit edecek bir şekilde olmamalıdır."*¹⁰

21 Mart 1923 tarihinde Konya Hilaliahmer Kadınlar Şubesi'nin tertip ettiği çay ziyafetinde şöyle söylüyor¹¹:

*Giyim tarzımızı ifrata vardırnanlar, kıyafetlerinde aynen Avrupa kadınına taklit edenler düşünmelidir ki, her milletin kendine mahsus ananesi, kendine mahsus adetleri, kendine göre milli hususiyetleri vardır. Hiçbir millet aynen diğer bir milletin mukallidi olmamalıdır. Çünkü böyle bir millet ne taklit ettiği milletin aynı olabilir, ne kendi milliyeti dâhilinde kalabilir. Bunun neticesi şüphesiz ki hüsrandır"*¹².

⁸ **Erciyes, Yeni Numara: 30, Eski Numara: 99, Kayseri 1326(1 Şaban 1330)**, Yayına hazırlayan: AliAktan-Özen Tok, Kayseri Büyük Şehir Belediyesi yayınları, Kayseri 2008, s.403-404.

⁹ Bayram **Bayraktar**, *Çağdaş Türkiye Tarihi*, İnkılâp Kitap Evi Yayınları, İstanbul 2002, s.211.

¹⁰ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri* II. Toplayan: Nimet Unan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü yayını, III. Baskı, Ankara, 1981, s. 85-86.

¹¹ Abdullah **Manaz**, *Atatürk Reformları ve İslâm*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 303.

¹² Manaz, *Atatürk Reformları ve İslâm*, s. 303.

Bir İngiliz kadın muhabirinin İstanbul hanımlarının kıyafetleri ve giyim biçimini değiştirmeyecekleri konusunda yazdığı bir yazı sebebiyle ATATÜRK, 28 Ağustos 1925 günü İnebolu'da bu konuya değinerek şöyle diyordu:

«Şunu ilâve edeyim ki, kadınlık meselesinde şekil ve zahirî kıyafet ikinci derecededir. Asıl mücadele sahası, kadınlarımız için şeklinde ve kıyafette muvaffakiyeten ziyade, asıl muzaffer olunması lâzım gelen saha nur ile, irfan ile, hakiki fazilet ile tezeyyün ve tecehhüz etmektedir. Ben muhterem hanımlarımızın Avrupa kadınlarının dünunda kalmayacak, bilakis pek çok cihetlerden onların fevkine çıkacak nur ve irfanla tecehhüz edeceklerine kafiyen şüphe etmeyen ve buna suret-ı kafiyede emin olanlardanım.»¹³

İnebolu gezisi sırasında gördüğü bazı kadın kıyafetleri ile ilgili düşüncelerini de şöyle açıklıyordu:

«Bazı yerlerde kadınlar görüyorum ki, başına bir bez veya bir peştemal veya buna münâsil birşeyler atarak, yüzünü gözünü gizler ve yanından geçen erkeklere karşı ya arkasını çevirir veya yere oturarak yumulur. Bu tavrın mana ve medlulü nedir? Efendiler medeni bir millet anası, millet kızı bu garib şekle, şu vahşi vaz'iyete girer mi? Bu hal milleti çok gülünç gösteren bir manzardır. Derhal tashihi lâzımdır.»¹⁴

1930 tarihinde kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkı tanınmasından sonra, çarşaf ve peçelerle oy kullananların kimliklerinin belirlenememesi ve kimlik tespiti amacıyla sorumluların peçe ve çarşafın çıkartılmasına yönelik taleplerinin reddedilerek istenmeyen olaylara sebebiyet verilmesi, peçe ve çarşaf konusunu yeniden gündeme getirmiştir.¹⁵

Atatürk kadınların kıyafetleri ile alakalı her hangi bir kanun çıkartmamıştır fakat Türk kadınının modern dünyaya uyum sağlayacak, ne çok kapalı ne de Avrupalılar kadar açık olmaması gerektiğini zaman zaman vurgulamıştır.

1935'deki Cumhuriyet Halk Partisi kurultayında çarşafın yasaklanmasına dair bir teklif verildi ise de kabul görmedi. Hiçbir zaman bu mesele Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne kanun teklifi olarak intikal etmiş değildir.

Kılık-kıyafet konusunda polisin titizlikle takip ettiği bir diğer konu ise, kadınların peçe, çarşaf ve peştemal giymesinin yasaklanması olmuştur. 1935 yılında İçişleri Bakanlığınca yayınlanan bir tamimle, bu giysilerin giyilmesinin yasaklandığı bildirilerek kolluk kuvvetlerinin gerekli tedbirleri alması istenmiştir. Bu yasak Millî Şef döneminde de devam etmiş ve Emniyet Umum Müdürlüğü, 1940 yılında 'Medeni kıyafete aykırı kisve taşıyanlar hakkında' bir emir yayınlayarak, devrimlere aykırı ve belli bir maksada yönelik olarak kasketlerini ters giyen erkekler ile peştemal giyen, yüzünü örten, peçe takan kadınların takip edilip bunlara müsaade edilmemesini istemiştir.¹⁶

E. Cumhuriyet Dönemi Görsel Verilerde Kayserili Kadınların Kıyafetleri

Medeni kanununun kabulü ile birlikte, resmi nikâh için vesikalık fotoğraf ihtiyacı doğuyor. Yüzlerini erkek fotoğrafçıya göstermek istemeyen kadınlar dönemin fotoğrafçıları için büyük sorun haline geliyor. Bu sorunu gidermek adına Anadolu'nun ilk kadın fotoğrafçısı Kayseri'den çıkıyor ve yüzlerini göstermek istemeyen hanımların vesikalık fotoğraflarını

¹³ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, II. , s. 86.

¹⁴ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, II. , s. 217.

¹⁵ Leyla **Kaplan**, Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını:1908-1960, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998, s. 183.

¹⁶ Ali **Dikici**, "Millî Şef İsmet İnönü Dönemi Laiklik Uygulamaları", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S:42, Kasım 2008, s. 166.(161-192)

çekerek bu işe başlıyor. Kiçikapı'da kurulan Kağnıpazarı'nda çekilen siyah-beyaz resimde, siyah, beyaz ve alaca renklerde çarşafı ve peçeli kadınlar gözükmektedir.

Resim 1. Kağnıpazarı 1925

1927 yılında Kayseri Kız Orta Mektebi Elişi Dersindeki öğretmenimizin kıyafetlerine baktığımızda, saçı kapalı, uzun elbiseli ve elbise vücut hatlarını belli etmeyecek şekildedir.

1930'lara kadar, erkeklerin dünyasında erkek gibi gözükmeye çalışan kız öğrencilerin saçları olabildiğine kısa ve tek tip, formaları oldukça resmi ve daha erkekvari bir tarzdadır

Resim 2. Kayseri Kız Orta Mektebi El işi Dersinde 1927

1970 Kayseri 23 Nisan kutlamalarında ilkökul öğretmeni olan bayanın fotoğrafında ise kıyafetin oldukça modern, çağa uygun bir yapı arz ettiği görülmektedir.

Resim 3. 23 Nisan Kutlaması 1970

1900'lü yıllarda Kayseri köylerinde yaşayan kadınların fotoğrafı görülmektedir. Bu fotoğraflar geleneksel köy kıyafetleridir. 1930'larda yine köy kadınlarının aynı kıyafetini muhafaza ettiğini, yakınlarında bulunan ve şehirde yaşayan Kayserili kadınların beyaz çarşaf içinde olduğunu görüyoruz. Köyde yaşayan kadınların kıyafeti ise değişiklik göstermemektedir.

Resim 5. Yaylalarda yaşayan dört Türkmen Kadını, 1908.

Resim 6. 1930' lar Kayseri

Kayseri'ye özgü çarşaflarıyla Kayserili hanımların, 1927 yılında Kayseri'ye gelen ilk treni karşılamak üzere yollara düştükleri ve büyük bir hevesle izledikleri görülmektedir. Kitle fotoğraflarında, geleneksel kadınların erkeklerin arkasında yer aldıklarını görmekteyiz ki bu durum sosyal hayatta da erkeğin arkasında oldukları imajını yansıtmaktadır.

Resim 9. 1927'de Kayseri'ye Gelen Treni Karşılaman Kadınlar

1933 yılında Kayseri demiryolu istasyonunda çıkan yangını seyretmeye gelen Kayserili kadınlar beyaz ve pitikareli çarşaflar giymişlerdir.

Resim 10. Yangın Söndürme Çalışmaları ve Toplanan Halk, 1933.

Kayseri’de şehirde yaşayan kadınlar, genç kızlar çarşaf giyerdi. Kayseri’de çarşaf yarım santimetrelik karelerden yapılmıştır ve genelde beyazdır. Çarşaf topuktan biraz yukarı bütün vücudu sarar, kolu yoktur. Gençler arka tarafa kuşak sararak büzgü yaparlar. Buna büzgülü çar denir ve arkadan bakınca o hanımın genç olduğu anlaşılır. Yüzler küçük siyah delikli kumaşla kapalıdır ve buna peçe denir.¹⁷

1934 ve 1936 yıllarına ait Kayserili kadınların fotoğraflarından bu dönemlerde çarşafli kadınların yanı sıra şapkalı, modern kıyafetler içinde, ellerinde aksesuar olarak baston taşıyan kadınlarında bulunduğunu anlamaktayız.

Resim 11. 1934 Yılında Kayserili Kadınlar

¹⁷ Mehmet Cavit Yeğenoğlu, *Erciyes’den Püfür Püfür Eski Zamanlarda Kayseri Yaşam Kültürü*, Kayseri İli Yardım Derneği İstanbul Şubesi Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s. 27–28.

Resim 12. 1936 Yılında Kayserili Kadınlar

1939 Kurşunlu Cami civarında Kayserili kadınların beyaz çarşafli ve yüzlerinde peçe olduğu görülmektedir.

Resim 13. Kurşunlu Cami Civarı'ndaki Kadınlar, 1939.

1940'lardaki bu fotoğrafta kadınları başlarını yeni usul bir örtü ile kapattıkları(şapka gibi)ve modern kıyafetler giydikleri, elbise boyunun ise ne çok uzun ne de çok kısa olduğu görülmektedir.

Resim 15. 1940'larda Kayseri Kadınları

1950'lilerde bir sünnet düğününde başları kapalı, yarı açık ve açık kadınları görmekteyiz. Kıyafetler ve örtünme yaşa bağlı olarak şekillenmektedir.

Resim 16. 1950'lerden Bir Sünnet Düğünü

1960'larda köy düğünün de gelinlik olarak biraz elbiseyi andıran bir kıyafetin giyildiği ve takılan başörtüsünün saçı ve boynu kapatmadığı görülmektedir.

Resim 17. 1960'larda Köylü Gelin

1960'lı yıllarda Kayseri'de şehirli hanımların gelinliği ise klasik gelinlik tarzındadır.

Resim 18. 1960'larda Şehirli Gelin

1970'lerde döpiyes giymiş modern Kayserili kadını görmekteyiz.

Resim 20. 1970'lerde Modern Bir Kayseri Kadını

SONUÇ

Cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleştirilen modernleşme çabalarının önemli ve radikal nitelikteki kısmını teşkil eden kadın konusu, inkılapları simgelercesine çizilen modern-kadın imajının Kayseri'deki yansımaları incelenmiştir. Görsel veriler eşliğinde istenen modern kadın imajının ne kadar yansıtıldığı, Kayseri halkının buna sağladığı uyum irdelenmiştir. Kayseri, eski Türk kadını ile modern Türk kadını arasında gel gitler yaşanan, çarşafın yanında modern kıyafetlerin de kullanıldığı bir kent görünümündeydi. Kayseri'nin köylerinde yaşayanlar 1800ler'de de, 1915'lerde'de, 1927'lerde 1970'lerde de kıyafetleri bakımından çok fazla değişiklik göstermemiştir. Şehir'de yaşayan kadınlar devletin tanıdığı imkânlar sayesinde, iş hayatına da atılmaya başlayınca modern kadın imajını oluşturmaya başlamışlardır. Kayseri halkının her ne kadar 1935'lere kadar ki fotoğraflarda bolca çarşafli resimleri görülse de artık yavaş yavaş değişim ve gelişim oluşmaya başlamış, 1940'lardan itibaren çarşafın yerini saçını kapatmak üzere şapka vb. şeyler almıştır. Özellikle Kayseri başı olarak adlandırılan, saçın yarısını kapatıp, ön tarafını açıkta bırakan örtünme şekli 1950'lilerden itibaren günümüze kadar gelen bir örtünme şekli olarak devam etmektedir. Çalışma hayatına giren kadınlar çizilen modern kadın imajına daha fazla uyum sağlamıştır. 1923'den itibaren ortaya konulan kadın imajı, Kayseri'de 1950'li yıllardan sonra tam manasıyla görülmeye başlamıştır.

KAYNAKÇA

- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II.* (Toplayan: Nimet Unan), Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, III. Baskı, Ankara, 1981.
- BAYRAKTAR, Bayram, *Çağdaş Türkiye Tarihi*, İnkılâp Kitap Evi Yayınları, İstanbul 2002.
- BULUT, Rukiye, "İstanbul Kadınlarının Kıyafetleri ve II. Abdülhamid'in Çarşafı Yasaklaması" *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, No:8(Mayıs 1968), s. 34-36.
- YEĞENOĞLU, Mehmet Cavit, *Erciyes'den Püfür Püfür Eski Zamanlarda Kayseri Yaşam Kültürü*, Kayseri İli Yardım Derneği İstanbul Şubesi Kültür Yayınları, İstanbul 2011.
- DİKİCİ, Ali, "Millî Şef İsmet İnönü Dönemi Laiklik Uygulamaları", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S:42, Kasım 2008, s.161-192.
- ERAVŞAR, Osman, *Seyahatnamelerde Kayseri*, Kayseri Ticaret Odası Yayını, Kayseri 2000.
- Erciyes, Yeni Numara: 30, Eski Numara: 99, Kayseri 1326(1 Şaban 1330), Yayına hazırlayan: Ali Aktan-Özen Tok, Kayseri Büyükşehir Belediyesi yayınları, Kayseri 2008, s.403-404.
- KAPLAN, Leyla, *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını:1908-1960*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1998.
- MANAZ, Abdullah, *Atatürk Reformları ve İslâm*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006.
- TAŞÇIOĞLU, Muhaddere, *Türk Osmanlı Cemiyetinde Kadının Sosyal Sorunu ve Kadın Kıyafetleri*, Akın Matbaası, Ankara, 1955.
- TEZEL, Sıdika, "Atatürk ve Kadın Hakları", *Kadın Dernekleri Fedarasyonu ve Gönüllü Kuruluşlar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1983.